

Pestré i nenápadné, především ale ploché

V tomto dílu bych se chtěl věnovat dalšímu živočišnému řádu, který, přestože je v přírodě kolem nás velice početně zastoupen řadou druhů i velkým počtem jedinců, je většinou z nás přehlížen nebo dokonce řazen k těm, které přírodu hyzdí. Řeč je o ploštících. Je pravda, že některé druhy ploštic nejsou, hodnoceno velice subjektivními estetickými měřítky, zrovna krásné, nevynikají krásnými barvami a tvary, typický je pro ně dokonce specifický zápach, na druhé straně ale mezi ploštici najdeme takové, které by mohly dosáhnout velice pěkného umístění v soutěži o nejzajímavější či dokonce nejkrásnější hmyzí druh. Mnohé ploštice se totiž vyznačují pestrým a nápadným zbarvením či zajímavými detaily tvaru těla. Zbarvení většiny ploštic je ovšem celkem nenápadné v odstínech hnědé, šedé nebo zelené. Přesto se na každém druhu dá najít něco zajímavého, co by mělo přitáhnout naši pozornost.

Naše ploštice jsou svým vzrůstem mezi ostatním hmyzem průměrné s délkou těla nejčastěji od 5 do 15 mm. Obrem mezi našimi ploštici je jehlanka válcovitá, která měří až 40 mm. Jak to tak mezi hmyzem bývá, naše ploštice se nemohou měřit se svými příbuznými z tropických krajů, kde se vyskytují i druhy delší než 10 cm. Název řádu správně napovídá, že charakteristickým znakem všech jeho zástupců je ploché tělo. Ploštice mají hlavu zřetelně oddělenou od těla a na jejím vrcholu mají umístěn často velmi pevný sásák směřující směrem dozadu mezi kyčlemi končetin. Velmi typickou je pro ploštice stavba svrchní části těla. Polokrovky za širokým štítem jsou odděleny výrazným štítkem, který bývá u některých druhů nápadně a charakteristicky vyvinut. Dalším dobrým rozpoznávacím znakem bývá blanitá zadní část polokrovek. Jako všechna pravidla i tato mají své výjimky, a tak najdeme ploštice s odlišnou stavbou a strukturou křídel a krovek, některým zcela chybějí (např. známé štěnice domácí).

Celosvětově je známo téměř 60 000 druhů ploštic, u nás žije asi 1000 druhů. Různé druhy ploštic žijí velmi rozdílný život. Najdeme druhy líně popelzající po listech rostlin, vynikající plavce, vytrvalé chodce, obtížné kousavce i lou-

Ruměnice bezkřídla

pežníky. Z pohledu hospodářského je většina našich ploštic neutrální, existují ale druhy škodící na hospodářských rostlinách nebo naopak druhy vyloženě užitečné tím že hubí jiné škůdce (mšice, různé larvy apod.). V přírodě ploštice můžeme pozorovat cca od května do října, některé druhy dokonce celoročně.

V následujících odstavcích si představíme jen několik málo typických, zajímavých či na Chlumecku hojných druhů.

Snad nejnámější ploštici je výrazná **ruměnice bezkřídla** (*Pyrthocoris apterus*). Je to celkem robustní ploštice s kapkovitým tvarem těla a typickou červeno-černou kresbou. Blanitá zadní část polokrovek není často vyvinutá, a tak jsou černé články zadečku svrchu obnažené. Ruměnice je velmi hojná, nacházíme ji v parcích, alejích, zahradách i mnohde jinde.

Čeledi, kterou nelze opomenout, jsou kněžicovití (*Pentatomidae*). Z mnoha druhů kněžicovitých lze hojně pozorovat **kněžici zelenou** (*Palomena viridissima*). Tento druh, stejně jako ostatní kněžice, může sloužit jako vzor plošti-

Kněžice chlupatá

Kněžice pásovaná

cového těla – široký štít, výrazný štítek, typická blanitá část polokrovek. Není jistě překvapením, že kněžice zelená je typicky zbarvena rovnoměrně zeleně (na jaře a v létě), na podzim zbarvení přechází do rezavě hnědé. Velký štítek sahá až k začátku membrány polokrovek, která je kouřově šedá. Změnu barvy na podzim před přezimováním mají na svědomí látky rostlinného původu nahromaděné v polokrovkách. Larvy i dospělce najdeme hojně na listnatých stromech a keřích, v sadech a zahradách, na okrajích lesů apod. Z kněžic zmíníme ještě zbarvením zajímavou a také hojnou **kněžici chlupatou** (*Dolycoris baccarum*). Tvarem cca 10–12 mm dlouhého těla se podobá kněžici zelené, výrazně se od ní ovšem odlišuje barvou, která je v základu rezavě černošedá, typickým znakem je hnědavý štítek se světlým zakončením a téměř černobíle proužkované okraje přecházejících zadečkových článků. Druhové jméno této létavé kněžice je odvozeno od ochlupení jejího těla i nohou. Jako posledního zástupce kněžic si popíšeme **kněžici pásovanou** (*Graphosoma lineatum*). Jedná se o skutečně krásnou ploštici opět s typickým tvarem těla. Tento druh vyniká na první pohled svým estetickým černočerveným pru-

hovaním po celém těle. Štítek je tak velký, že překrývá celé polokrovky, a tak nepozorujeme jinak typickou membránu polohovek v zadní části těla. Nejtypičtějším stanovištěm, na kterém se tato ploštice hojně vyskytuje, jsou okraje lesů a louky a především pak okoličnaté rostliny.

Do soutěže krásy byste asi neposlali zástupkyni kněžicovitých (*Acanthosomidae*) **vroubenku smrdutou** (*Mesoce-*

Vroubenka smrdutá

rus marginatus). Je to celkem nápadná (12 až 16 mm dlouhá) a v našem okolí poměrně hojná ploštice. Zajímavá je především poměrně členitým tvarem na povrchu drsného těla, na kterém vyniká široký štít přesahující šířku polokrovek, nahoru natočené okraje zadečkových článků a dlouhá červenavá tykadla. Membrána polokrovek je zřetelně protkaná žilkami a často se výrazně odlišuje od základního hnědošedého zbarvení ostatních částí těla.

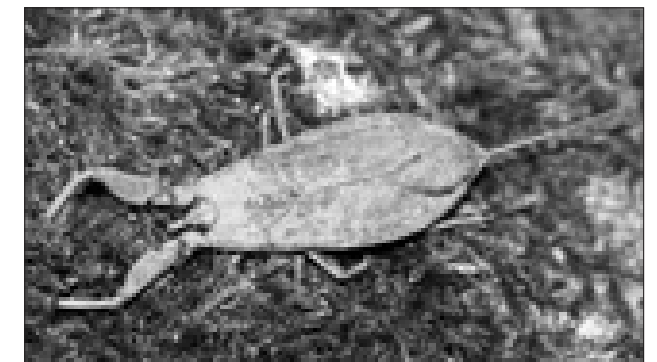
Od výše zmíněných druhů se tvarem těla i způsobem života odlišují vodní ploštice, z nichž k nejnámějším patří jistě **vodoměrka štíhlá** (*Hydrometra stagnorum*). Každý jistě někdy pozoroval její špendlíkovité tělo s dlouze protáhlou hlavou, které se na tenkých chůdovitých nohách lehce pohybuje po vodní hladině. Vodoměrka je široce rozšířená a hojná. Žije dravě, ve stojatých i mírně tekoucích vodách loví hmyz spadlý na hladinu i komáří larvy, které u hladiny dýchají vzduch. Vodoměrka není vázána jen čistě na vodní hladinu, a tak ji můžeme někdy potkat i poměrně daleko od vody. Další zajímavou vodní ploštici je **bruslařka obecná**

Bruslařka obecná

(*Gerris lacustris*). Bruslařka je často zaměňována s vodoměrkou, od ní se ale odlišuje velmi krátkým předním párem nohou a dalšími dvěma páry dlouhých nohou typicky diagonálně roztažených. Má také mnohem kratší hlavu a není tak štíhlá jako vodoměrka. Je hojná na stojatých

hladinách tůňek, rybníků i zahradních bazénů. Bruslařka bruslí po hladině pomocí dvou zadních párů noh, přední nohy jí pomáhají při lovu hmyzu spadlého do vody. Mezi vodními ploštici ovšem najdeme i výjimečné a kuriózní druhy. **Jehlanka válcovitá** (*Lanatra linearis*) je naší největší ploštici s délkou těla až 40 mm a typickým štíhlým tělem, uchopovacíma předníma nohama a dýchací trubičkou dlouhou stejně jako tělo. Vysloveně mediální hvězdou je pak **splešťule bahenní** či **blátivá** (*Nepa rubra*). Tato velká a velice plochá ploštice má poměrně velké tělo mandlového tvaru a délky až 25 mm. Typickým znakem je také klíškovitý přední pár noh určených k lovu. Splešťule loví vodní hmyz, pulce i malé rybky. I když má křídla, nelétá. Vodní ploštice jsou obecně velmi zajímavé a zasloužily by si vět-

Splešťule blátivá

ší prostor, v tuto chvíli tedy alespoň zmiňme některé další druhy: Hojnými a znamenitými plavci i letci jsou např. **klešťanka velká** (*Corixa punctata*), **znakoplavka obecná** (*Notonecta glauca*), známou je i „vodní včela“ **bodule obecná** (*Ilyocoris cimicoides*).

Zmínění by si zasloužila jistě celá řada dalších druhů tohoto velmi pestrého hmyzího řádu, na závěr jsem však vybral jeden druh, který je znám také snad každému, aniž by si uvědomoval, že se jedná o ploštici. Tímto druhem je **štěnice domácí** (*Cimex lectularius*). Tělo štěnice je okrouhlé či oválné, dlouhé 3,5 až 8 mm. Jedná se o bezkřídlo ploštici, zadeček tedy nekryjí ani polokrovky, ani spodní křídla. Díky tomu můžeme na zadečku pozorovat, kdy a jak se štěnice naposledy nasytila – obsah střev prosvítá zadečkem a po dobrém obědě je tedy štěnice tmavě červená. Tento cizopasník pochází ze Středního východu, odkud byl zavlečen do celého světa. Štěnice je obyvatelem hygienicky zanedbaných lidských příbytků, častá je v netopýřích koloniích pod střechemi zámků a kostelů. Přes den se ukrývá pod tapetami, v rozích nábytku apod., v noci pak vylézá a napadá spící osoby, kterým nabodává kůži a saje krev. Neklesne-li teplota pod 13 °C, probíhají vývojové cykly štěnice nepřetržitě po celý rok.

Přesto, že jsme skončili štěnicí, která je nejčastější příčinou nedobré pověsti všech ploštic, doufám, že souhlasíte se mnou, že většina ploštic si tuto pověst nezaslouží a že se naopak jedná o hmyzí řád, jehož druhy naši přírodu velice obohacují a zaslouží si naši pozornost.

Text a fotografie: **Pavel Trhoň**

Zdroje: Siegfried Rietschel: Hmyz, Rebo Productions CZ, 2003
J. Zahradník, J. Hobrandtová: Náš hmyz, Albatros, 1981